

**This is an electronic reprint of the original article.
This reprint *may differ* from the original in pagination and typographic detail.**

Author(s): Kauppi, Teemu; Pörhölä, Maili

Title: Miten minun lapseni kohtelee vertaisiaan? Vanhempien käsityksiä oppilaiden toiminnasta koulukiusaamistilanteissa

Year: 2008

Version:

Please cite the original version:

Kauppi, T., & Pörhölä, M. (2008). Miten minun lapseni kohtelee vertaisiaan? Vanhempien käsityksiä oppilaiden toiminnasta koulukiusaamistilanteissa. *Nuorisotutkimus*, 26(4), 15-25.

All material supplied via JYX is protected by copyright and other intellectual property rights, and duplication or sale of all or part of any of the repository collections is not permitted, except that material may be duplicated by you for your research use or educational purposes in electronic or print form. You must obtain permission for any other use. Electronic or print copies may not be offered, whether for sale or otherwise to anyone who is not an authorised user.

Miten minun lapseni kohtelee vertaisiaan?

Vanhempien käsityksiä oppilaiden toiminnasta koulukiusaamistilanteissa

Teemu Kauppi & Maili Pörhölä

Toistaiseksi tiedetään varsin vähän siitä, millainen ymmärrys oppilaiden vanhemmilla on koulukiusaamisesta. Vanhemmat on huomioitu koulukiusaamista tarkastelevissa tutkimuksissa pääasiassa kartoitettaessa kenelle oppilaat kertovat kokemastaan kiusaamisesta. Ei kuitenkaan tiedetä, millainen käsitys vanhemmilla on oman lapsensa ja toisten oppilaiden toiminnasta kiusaamistilanteissa, ja millaisia osallisuuden muotoja vanhemmat tunnistavat koulukiusaamisprosesseissa. Sitäkään ei tiedetä, missä määrin vanhemmat tunnistavat oman lapsensa koulukiusaamisongelmia ja olettavatko he lapsensa kertovan heille, mikäli tätä kiusataan tai hän itse kiusaa toisia oppilaita. Tässä artikkelissa etsitään vastauksia näihin kysymyksiin.

Koulutovereidensa toistuvan ja usein pitkäkestoisen kiusaamisen kohteeksi joutuu keskimäärin 10–15 prosenttia perusopetukseen osallistuvista lapsista eri puolilla maailmaa. Hiukan pienempi määrä oppilaita ilmoittaa itse toistuvasti kiusaavansa koulutovereitaan. Kiusaaminen vähenee oppilaiden vanhetessa. Yleisintä se on 5.–9. luokilla oppilaiden ollessa 11–15-vuotiaita. (Craig & Harel 2004.)

Tuoreimman kouluterveyskyselyn mukaan vähintään kerran viikossa kiusattuja oppilaita oli lukuvuonna 2006–2007 Suomen kouluisa 8. ja 9. luokilla noin 10 prosenttia pojista ja 6 prosenttia tytöistä. Vähintään kerran viikossa toisia kiusasi 10 prosenttia pojista ja

3 prosenttia tytöistä. Kummassakin roolissa toimineita eli niin sanottuja kiusaaja-uhreja oli pojista 3 prosenttia ja tytöistä noin yksi prosentti. (Koulukiusaaminen peruskoulun yläluokilla 2000–2007.)

Oppilailla on havaittu olevan erilaisia rooleja kiusaamistilanteissa. Pyydettyessä kuudes- ja kahdeksaluokkalaisia kuvaamaan luokkatovereidensa tyyppillisintä käyttäytymistä kiusaamistilanteissa, oppilaat tunnistivat luokkatovereidensa toiminnassa erilaisia osallisuuden muotoja. Jonkin verran oppilaiden luokka-asteen mukaan vaihdellen kiusaamiseen osallistui yli kolmannes oppilaista erilaisissa rooleissa joko kiusaajana (noin 8 %), kiusaajan apurina (7–11 %) tai kiusaamista

kannustavana sivustakatsojana (15–20 %). Varsinaisten pääkiusaajien lisäksi useat oppilaat tukivat siis omalla toiminnallaan kiusaamista joko suoraan hyökkäämällä kiusattua vastaan tai vähintäänkin naureskelemalla mukana tai seuraamalla kiusaamista vierestä puuttumatta siihen mitenkään. Pienempi osa oppilaista (noin 18 %) puolusti kiusattuja, joita aineistossa oli 6–12 prosenttia. Ulkopuolisen rooliin jäi 24–32 prosenttia oppilaista, ja noin kymmenellä prosentilla oppilaista ei ollut selkeää roolia kiusaamistilanteissa. (Salmivalli & Lagerspetz & Björkqvist & Österman & Kaukiainen 1996.)

Tutkimuskirjallisuudessa erotetaan yleensä toisistaan suoran ja epäsuoran kiusaamisen muodot (esim. Rivers & Smith 1994; Whitney & Smith 1993). Suoralla kiusaamisella tarkoitetaan uhrin fyysistä ja verbaalista satuttamista ja epäsuoralla kiusaamisella kohteen satuttamista kiertoteitse esimerkiksi vahingoittamalla hänen vertaissuhteitaan tai sulkemalla hänet pois muiden oppilaiden joukosta. Fyysinen satuttaminen voi olla esimerkiksi lyömistä, tönnimistä tai potkimista sekä uhrin omaisuuden tai koulutöiden viemistä tai vahingoittamista. Verbaalinen satuttaminen ilmenee muun muassa suoraan uhriin kohdistuvana loukkaavana nimittelynä ja uhkailuna, uhrin pakottamisena, kiristämisenä tai kiusatun olemuksen, ulkonäön, omaisuuden tai käyttäytymisen pilkkaamisena sekä kiusatun naurunalaiseksi tekemisenä. Epäsuora kiusaaminen voi puolestaan toteutua esimerkiksi uhrin arvostelemisena hänen selkensä takana tai vahingollisten ja perättömien juurujen levittämisenä hänestä. Tällaisella viestinnällä on arveltu vaikutettavan siihen, mitä vertaiset ajattelevat uhrista ja miten nämä käyttäytyvät häntä kohtaan (Pörhölä 2008). Epäsuora kiusaaminen on vaikeammin tunnistettavaa kuin suora kiusaaminen.

Kiusaaminen voi myös ilmetä esimerkiksi vihjailemisena, vuorovaikutusnormien rikkomisena (esimerkiksi tervehtimättä jättämis-

nä), monitulkintaisina ilmeinä, eleinä ja katseina, äänenkäytön uhkaavina tai pilkallisina sävyinä sekä monimerkityksisinä viesteinä, joiden todellisen merkityksen ymmärtää vain määrätty oppilasryhmä (Karhunen & Pörhölä 2007). Myös tällaista kiusaamista on ulkopuolisten vaikea tunnistaa. Puhelimen, sähköpostin ja internetin kautta voidaan uhria kiusata koulun ulkopuolella niin, ettei hän välttämättä tiedä, kuka viestien takana on (Juvonen & Gross 2008; Li 2006).

Kiusaaminen voi siis olla vaikeasti havaittavaa ja tunnistettavaa sekä koulun aikuisille että myös oppilaille itselleen. Erityisen vaikeaa kiusaamisen havaitseminen lienee oppilaiden vanhemmille, jotka eivät itse ole päivittäin kouluympäristössä havainnoimassa lasten käyttäytymistä. Vanhempien käsitys lastensa vertaissuhteista muodostuu voittopuolisesti sen perusteella, mitä heidän lapsensa kertovat heille ja millaisia tulkintoja he tekevät kuulemansa perusteella. Tässä artikkelissa tarkastelemme neljäs-, kuudes- ja kahdeksaluokkalaisten oppilaiden vanhemmilta kerätyn aineiston avulla sitä, millainen käsitys vanhemmilla on koulussa esiintyvistä kiusaamisesta ja lastensa käyttäytymisestä kiusaamistilanteissa sekä sitä, miten avoimesti vanhemmat uskovat lastensa kertovan heille kiusaamisongelmistaan.

Vanhempien tietoisuus kiusaamisesta

On todettu, etteivät vanhemmat useinkaan ole tietoisia lapsensa koulukiusaamiskokemuksista (Charach & Pepler & Ziegler 1995; Stockdale & Hangaduambo & Duys & Larson & Sarvela 2002), vaikka oppilaat kertovat kokemastaan kiusaamisesta mieluummin jollekin kotona kuin opettajalleen (Whitney & Smith 1993). Esimerkiksi Fekkesin, Pijpersin ja Verloove-Vanhorickin (2005) tutkimus osoitti, että

53 prosenttia säännöllisesti kiusatuista oppilaisista kertoi kokemastaan kiusaamisesta opettajalleen ja 67 prosenttia vanhemmilleen.

Monet tekijät vaikuttavat oppilaiden halukkuuteen kertoa kokemastaan kiusaamisesta vanhemmilleen tai muille aikuisille. Kiusatut tytöt kertovat kiusaamisestaan vanhemmilleen useammin kuin pojat. Näin toimivat myös kiusaaja-uhri-roolissa toimivat tytöt (Houndoumadi & Pateraki 2001). Sekä pojat että tytöt kertovat aikuisille herkemmin kokemastaan suorasta fyysisestä ja verbaalisesta kuin epäsuorasta kiusaamisesta (Rivers & Smith 1994). Tutkimuksissa on myös todettu, että säännöllistä kiusaamista kokevat oppilaat kertovat vanhemmilleen kiusaamisesta useammin kuin epäsäännöllisempää kiusaamista kokevat (Fekkes ym. 2005; Whitney & Smith 1993). Halukkuus kertoa koetusta kiusaamisesta vanhemmille näyttää myös vähenevän oppilaan vanhetessa (Oliver & Candappa 2007).

Koetun kiusaamisen luonne ja se, millaisia seurauksia oppilaat olettavat aikuisille kertomisesta olevan, voivat vaikuttaa heidän halukkuuteensa kertoa kiusaamisestaan vanhemmille tai opettajille. Oppilaiden on todettu pelkäävän, että aikuisille kertominen lisää kiusaamista tai he kertovat siitä aikuiselle vasta sitten, kun kiusaaminen on heidän mielestään riittävän vakavaa kerrottavaksi (Mishna & Pepler & Wiener 2006). Oppilaiden on todettu arvostavan vanhempia, jotka eivät epäile oppilaan kiusaamiskokemuksia tai toimi vastoin oppilaan toiveita kiusaamisesta kuultuaan (Oliver & Candappa 2007). On myös mahdollista, että vanhempien asenteet koulukiusaamista kohtaan vaikuttavat oppilaan haluun kertoa kiusaamisesta kotona.

On huomattu, että vanhemmat ja opettajat eivät aina pidä kiusaamisena sellaista käyttäytymistä, minkä oppilaat kokevat kiusaamiseksi (Mishna 2004; Mishna ym. 2006). Toisaalta vanhemmat ja opettajat saattavat ymmärtää kiusaamista – esimerkiksi kiusaamisen epä-

suoria ilmenemismuotoja – paremmin kuin oppilaat, vaikka eivät olekaan yhtä tietoisia kiusaamisen yleisyydestä (Stockdale ym. 2002).

Suorat kiusaamisen muodot ovat helpommin tunnistettavia kuin epäsuorat niin oppilaille kuin aikuisillekin (Karhunen & Pörhölä 2007). Mahdollisesti tämän vuoksi oppilaiden on helpompi kertoa aikuisille kokemastaan suorasta kuin epäsuorasta kiusaamisesta (Rivers & Smith 1994). Ainakin opettajat ovat taipuvaisia tulkitsemaan fyysiset kiusaamisen muodot vakavammiksi kuin verbaaliset ja epäsuorat kiusaamisen muodot ja he myös puuttuvat niihin herkemmin (Hazler & Miller & Carney & Green 2001). Todennäköisesti oppilaat kertovat vanhemmilleen kokemastaan fyysisestä kiusaamisesta herkemmin kuin epäsuorasta kiusaamisesta olettaessaan, että heidän vanhempansakin suhtautuvat vakavammin fyysiseen kiusaamiseen kuin epäsuoriin kiusaamisen muotoihin.

Kysely vanhemmille osana vuorovaikutustutkimusta

Tutkimusaineisto kerättiin osana laajempaa *Henkinen väkivalta vuorovaikutussuhteissa* -tutkimushanketta, jossa tarkastellaan koulussa ja työelämässä esiintyvää kiusaamista. Hanketta varten kerättiin aineistoja useissa suomalaisissa kouluissa sekä oppilailta että heidän vanhemmiltaan. Tässä artikkelissa tarkastellaan vanhemmilta kerättyä aineistoa joidenkin keskeisten kysymysten osalta. Tarkasteltava aineisto kerättiin 4., 6. ja 8. luokkien oppilaiden vanhemmilta tai huoltajilta lukuvuoden 2007–2008 aikana. Tutkimukseen osallistui seitsemästä koulusta yhteensä 31 luokkaa. Kouluista kaksi sijaitsi suurehkoissa kaupungeissa ja viisi verraten pienissä, alle 8000 asukkaan kunnissa Itä-, Keski- ja Länsi-Suomessa. Kaksi kouluista oli yläkouluja, jotka kattoivat vuosiluokat 7.–9., ja viisi kouluista oli alakouluja

käsittäen vuosiluokat 1.–6. Kaikki koulujen 4., 6. ja 8. luokat osallistuivat tutkimukseen.

Oppilaiden aineiston keräämisen yhteydessä pyydettiin oppilaita toimittamaan vanhemmilleen tai huoltajilleen suljettu kirjekuori, joka sisälsi vanhemmille tarkoitettua kyselylomakkeen, siihen liittyvän saatekirjeen sekä palautuskuoren, jossa vanhempia pyydettiin palauttamaan kyselylomake kolmen viikon kuluessa suoraan tutkijoille. Saatekirjeessä kerrottiin tutkimuksesta ja aineiston käsittelyn luottamuksellisuudesta sekä pyydettiin lupa oppilaan osallistumiseen tutkimukseen.

Kyselylomake jaettiin 614 oppilaalle kotiin vietäväksi. Lomake palautui 353 oppilaan vanhemmalta tai huoltajalta palautumisprosentin ollessa 57,5. Yksi lomake hylättiin, koska se oli täytetty ainoastaan henkilötietojen osalta. Palautuneita lomakkeita analysoitiin siten 352. Joissain tapauksissa samaan perheeseen ohjautui kyselylomake useamman eri luokalla olevan lapsen mukana. Tällöin vanhemmat saivat halutessaan täyttää oman lomakkeensa jokaisen lapsensa osalta. Kaikkiaan kyselyyn vastasi 334 vanhempaa tai huoltajaa, joista 17 vastasi kyselyyn useamman kuin yhden lapsensa osalta. Tässä artikkelissa tulosten raportoinnissa ei erotella niitä vanhempia, jotka vastasivat kyselyyn useamman kuin yhden lapsen osalta. Käytettäessä nimityksiä ”vastaaja” tai ”vanhempi” tarkoitetaan analysoitujen lomakkeiden määrää ($N = 352$) vastaavaa vanhempien joukkoa. Huoltajien ja vanhempien erottamista toisistaan ei pidetty tarpeellisena, joten tekstin sujuvuuden vuoksi heistä käytetään jatkossa yhteisnimitystä ”vanhemmat”.

Vastanneista vanhemmista enemmistö oli naisia ($n = 311$; 88,9 %). Miehiä vastanneista oli 11,1 prosenttia ($n = 39$). Tieto vastaajan sukupuolesta puuttui kahden vanhemman osalta. Vastauksista 166 (47,3 %) koski poikia ja 185 (52,7 %) tyttöjä. Tieto oppilaan sukupuolesta puuttui yhden vastaajan lomakkeesta. Vastaajien joukossa oli eniten 4. luokan

oppilaiden ($n = 137$; 38,9 %), toiseksi eniten 8. luokan oppilaiden ($n = 110$; 31,3 %) ja vähiten 6. luokan oppilaiden ($n = 105$; 29,8 %) vanhempia. Tässä artikkelissa vastauksia käsitellään yhtenä joukkona erottelematta niitä vastaajan tai oppilaan sukupuolen tai oppilaan luokkatason mukaan.

Tutkimusta varten kehitettiin kyselylomake kartoittamaan oppilaiden vanhempien käsityksiä koulukiusaamisesta. Taustatietojen yhteydessä kysyttiin vastaajan ja oppilaan nimeä vanhempien ja oppilaiden aineistojen yhdistämisen mahdollistamiseksi, mutta vanhemmilla oli mahdollisuus osallistua tutkimukseen myös nimettömänä. Kyselyyn sai vastata kumpi tahansa oppilaan vanhemmista.

Kyselylomakkeessa todettiin koulukiusaamisen tarkoittavan **Pörhölän** (2008, 95) määritelmää mukaillen sitä, että *oppilas joutuu toistuvasti yhden tai useamman oppilaan loukkaamisen, vahingoittamisen, nöyryyttämisen tai syrjimyksen kohteeksi pystymättä puolustautumaan tai vaikuttamaan saamaansa kohteluun*. Lisäksi todettiin, että oppilaaseen kohdistuva kiusaaminen voi olla fyysistä, sanallista tai sanatonta.

Lomake sisälsi 36 kysymystä, joista 11 oli tyypiltään avoimia kysymyksiä ja loput strukturoituja. Näiden 36 kysymyksen lisäksi kyselylomake sisälsi osakokonaisuuden, jossa kartoitettiin 17 väittämän avulla vanhempien suhtautumista koulukiusaamiseen. Lomakkeen täytön ohjeistuksessa korostettiin, että vanhempien ei tulisi kysymyksiin vastatessaan kysyä oppilaalta tarkennuksia tämän koulukiusaamiskokemuksista vaan vastata oman käsityksensä mukaisesti. Ohjeissa mainittiin myös, että kysymyksiin tulisi vastata vain lomakkeen kotiin tuoneen oppilaan osalta, vaikka perheessä olisi useampia koululaisia.

Tässä artikkelissa raportoidaan seitsemän erityisen keskeisenä pitämämme kysymyksen tuloksia. Nämä kysymykset tuottivat perustietoa siitä, missä määrin vanhemmat ovat tietoisia kiusaamisongelmista koulussa ja

kuinka realistinen kuva heillä on oman lapsensa käyttäytymisestä kiusaamistilanteissa. Tätä tietoa tarvitaan kodin ja koulun välisen yhteistyön kehittämisen perustaksi pyrittäessä ratkaisemaan koulukiusaamisongelmia. Kyselyn muut osiot laajensivat tätä ymmärrystä kartoittamalla kiusaamisesta keskustelemisen tapoja kodeissa sekä vanhempien kokemuksia kiusaamisongelmien selvittelyistä.

Vanhempien käsityksiä koulukiusaamisen yleisyydestä kartoitettiin kahdella ensimmäisellä kysymyksellä: 1) *”Kuinka monen oppilaan lapsesi luokalla uskot joutuvan koulukiusaamisen kohteeksi vähintään kerran viikossa (kenen tahansa koulun oppilaan toimesta)?”* ja 2) *”Kuinka monen oppilaan lapsesi luokalla uskot kiusaavan muita koulun oppilaita koulussa vähintään kerran viikossa (ketä tahansa koulun oppilasta)?”*. Vastausvaihtoehdot kysymyksiin olivat *”ei yhtään”, ”1–2”, ”3–4”, ”5–6” ja ”7 tai enemmän”*.

Vanhempien käsityksiä heidän oman lapsensa osallisuudesta kiusaamisongelmissa selvitettiin seuraavilla kahdella kysymyksellä: 1) *”Kuinka usein uskot lapsesi joutuvan koulukiusaamisen kohteeksi?”* ja 2) *”Kuinka usein uskot lapsesi kiusaavan muita koulun oppilaita?”*. Vastausvaihtoehdot näihin kysymyksiin olivat *”ei juuri koskaan”, ”silloin tällöin”, ”lähes joka viikko” ja ”lähes päivittäin”*.

Seuraavan kysymyksen avulla selvitettiin vanhempien käsityksiä siitä, millaisessa roolissa heidän oma lapsensa yleensä on koulukiusaamistilanteissa: *”Miten uskot lapsesi tyyppillisesti toimivan koulukiusaamistilanteissa?”*

Vastaajille annettiin kuusi vaihtoehtoa (ks. taulukko 3), joista he saivat halutessaan valita useamman kuin yhden. Vastausvaihtoehdot muokattiin niin, että ne sisälsivät keskeisimmät oppilailta kerättyjen aineistojen esiintuomat osallisuuden muodot kiusaamistilanteissa (kiusaaja, kiusajaan apuri, sivustakatsoja, kiusattu ja kiusatun puolustaja; ks. esim. Salmivalli ym. 1996). Lisäksi kiusatun roolissa erotettiin toisistaan puolustautumaan

pystyvä uhri sekä sellainen, joka ei pysty puolustautumaan. Tässä tutkimuksessa kutakin osallisuusroolia selvitettiin yhdellä osiolla.

Kahdella viimeisellä kysymyksellä selvitettiin, kuinka rehellisesti vanhemmat uskoivat lapsensa kertovan heille kiusaamisongelmistaan: 1) *”Uskotko, että lapsesi kertoisi sinulle, jos häntä olisi kiusattu koulussa?”* ja 2) *”Uskotko, että lapsesi kertoisi sinulle, jos hän olisi kiusannut tai ollut osallisena jonkun oppilaan kiusaamiseen koulussa?”*. Myös näiden kysymysten kohdalla vastaajat saivat halutessaan valita useampia tarjotuista vaihtoehdoista (ks. taulukko 4).

Vanhempien käsitykset kiusaamisen yleisyydestä ja siitä kertomisesta

Ensimmäiseksi selvitettiin, kuinka moni vanhemmista uskoi lapsensa luokkatoverin joutuvan säännöllisesti koulukiusaamisen kohteeksi ja kuinka monen luokkatoverin he uskoivat kiusaavan säännöllisesti muita koulun oppilaita. (Puuttuvien vastausten vuoksi vastaajien lukumäärä vaihteli tutkimuksessa kysymyksittäin välillä 344–352.)

TAULUKKO 1. *”Kuinka monen oppilaan lapsesi luokalla uskot joutuvan koulukiusaamisen kohteeksi tai kiusaavan muita oppilaita vähintään kerran viikossa (kenen tahansa koulun oppilaan toimesta / ketä tahansa koulun oppilasta)?”*

	Joutuu kiusatuksi		Kiusaa muita	
	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%
ei yhtään	63	18,2	64	18,6
1–2	213	61,6	200	58,0
3–4	51	14,7	62	18,0
5–6	13	3,8	12	3,5
7 tai enemmän	6	1,7	7	2,0
Yhteensä	346	100	345	100,1

(Vastaajia 345–346.)

Taulukosta 1 käy ilmi, että vanhempien käsitykset lapsensa luokalla kiusatuksi joutuvien ja muita kiusaavien oppilaiden määrästä olivat varsin yhtäläiset. Vastaajista 62 prosenttia uskoi, että hänen lapsensa luokalla olevista oppilaista yksi tai kaksi joutuu säännöllisesti kiusatuksi koulussa. Vastaavasti hieman yli puolet uskoi lapsensa luokalla olevan yksi tai kaksi säännöllisesti muita kiusaavaa oppilasta. Huomattavaa oli, että lähes viidennes vanhemmista uskoi, että hänen lapsensa luokalla ei ole yhtään säännöllisen kiusaamisen kohteeksi joutuvaa oppilasta. Samoin lähes viidennes uskoi, ettei lapsen luokalta löydy yhtään muita säännöllisesti kiusaavaa oppilasta.

Toiseksi selvitettiin, kuinka usein vanhemmat uskoivat oman lapsensa joutuvan kiusatuksi koulussa. Vanhemmilta kysyttiin myös, kuinka usein he uskovat lapsensa kiusaavan muita koulun oppilaita.

TAULUKKO 2. ”Kuinka usein uskot lapsesi joutuvan koulukiusaamisen kohteeksi tai kiusaavan muita koulun oppilaita?”

	Joutuu kiusatuksi		Kiusaa muita	
	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%
ei juuri koskaan	215	61,4	301	86,2
silloin tällöin	116	33,1	48	13,8
lähes joka viikko	12	3,4	-	-
lähes päivittäin	7	2,0	-	-
Yhteensä	350	99,9	349	100

(Vastaajia 349–350.)

Kuten taulukosta 2 voidaan havaita, 61 prosenttia vanhemmista ei uskonut lapsensa joutuvan juuri koskaan kiusatuksi koulussa. Koulukiusaamista käsittelevissä tutkimuksissa kiusaaminen luokitellaan yleensä säännölliseksi

silloin, kun sitä tapahtuu kerran viikossa tai useammin. Tätä kriteeriä käytettiin myös tässä tutkimuksessa aineistoa analysoitaessa. Ainoastaan 5,4 prosentin oppilaista uskottiin joutuvan säännöllisen kiusaamisen kohteeksi. Huomattava enemmistö (86 %) vanhemmista uskoi, ettei hänen lapsensa kiusaa juuri koskaan muita koulun oppilaita. Merkille pantavaa oli, ettei yksikään vanhemmista uskonut lapsensa kiusaavan säännöllisesti muita oppilaita.

Kolmanneksi kartoitettiin, miten vanhemmat uskoivat lapsensa tyypillisesti toimivan sellaisessa tilanteessa, jossa joku oppilas joutuu kiusatuksi. Taulukoissa 3 ja 4 raportoituihin kysymyksiin saivat vastaajat halutessaan valita useamman kuin yhden vastausvaihtoehdon. Näin ollen niissä esitetyt frekvenssit ja prosenttiosuudet kertovat, kuinka moni vastaajista valitsi kunkin vastausvaihtoehdon. Tyypillisesti vanhemmat valitsivat yhden tai kaksi vaihtoehtoa.

TAULUKKO 3. ”Miten uskot lapsesi tyypillisesti toimivan koulukiusaamistilanteissa?”

	<i>f</i>	Vaihtoehdon valinneiden osuus vastaajista, %
Hän joutuu usein kiusatuksi pystymättä puolustautumaan.	20	5,8
Hän joutuu usein kiusatuksi, mutta pystyy puolustautumaan.	47	13,7
Hän auttaa tai tukee kiusattua / kiusattuja.	158	45,9
Hän kiusaa usein toisia.	2	0,6
Hän auttaa tai tukee kiusaajaa / kiusaajia.	23	6,7
Hän pysyttelee ulkopuolisena.	227	66,0
Vaihtoehtoista valittu yhteensä	477	

(Vastaajia 344.)

TAULUKKO 4. ”Uskotko, että lapsesi kertoisi sinulle, jos häntä olisi kiusattu tai hän olisi ollut osallisena jonkun oppilaan kiusaamiseen koulussa?”

	Joutunut kiusatuksi		Kiusannut muita tai ollut osallisena kiusaamisessa	
	<i>f</i>	Vaihtoehdon valinneiden osuus vastaajista %	<i>f</i>	Vaihtoehdon valinneiden osuus vastaajista %
Kertoisi heti ensimmäisen kiusaamistapahtuman jälkeen.	98	27,8	62	17,8
Kertoisi, jos kiusaaminen olisi toistuvaa.	236	67,0	85	24,4
Kertoisi jälkepäin, kun kiusaaminen olisi loppunut.	25	7,1	20	5,7
Kertoisi, jos huomaisi, että hänellä on huolia, ja kysyisin, mikä hänen mieltänsä painaa.	184	52,3		
Kertoisi, jos kysyisin, kiusaako hän muita koulussa.			148	42,5
Kertoisi vain, jos kiusaaminen tulisi tietooni muuta kautta (esimerkiksi koulun henkilökunnan ilmoittamana).	32	9,1	120	34,5
Ei kertoisi	9	2,6	21	6,0
Vaihtoehtoista valittu yhteensä	584		456	

(Vastaajia 348–352.)

Taulukko 3 osoittaa enemmistön vanhemmista uskoneen lapsensa pysyttelevän ulkopuolisena silloin, kun jotain oppilasta kiusataan. Lähes puolet vastaajista uskoi lapsensa auttavan tai tukevan kiusattuja oppilaita. Noin kolme neljäsosaa vanhemmista (76,2 %) valitsi annetuista kuudesta vastausvaihtoehdosta pelkästään toisen tai molemmat näistä kahdesta vaihtoehdosta. Huomattava enemmistö vastaajista siis oletti lapsensa auttavan tai tukevan kiusattuja oppilaita tai oletti, ettei tämä osallistu koulukiusaamistapahtumiin lainkaan.

Noin kuusi prosenttia vanhemmista uskoi lapsensa joutuvan koulukiusaamistilanteissa tyypillisesti kiusatuksi pystymättä puolustautumaan. Tämä vastasi hyvin sitä määrää vastaajista, jotka uskoivat lapsensa joutuvan koulukiusaamisen kohteeksi ”lähes joka viikko” tai ”lähes päivittäin” (vrt. taulukko 2). Selvästi useampi

vanhemmista uskoi lapsensa joutuvan tyypillisesti kiusaamistilanteissa kiusatuksi, mutta pystyvän kuitenkin puolustautumaan. Erityisen merkille pantavaa oli, että alle seitsemän prosenttia vanhemmista uskoi lapsensa yleensä auttavan tai tukevan toisia kiusaavia oppilaita kiusaamistilanteissa ja vain kaksi vastaajaa oletti lapsensa kiusaavan muita oppilaita.

Neljänneksi selvitettiin, uskoivatko vanhemmat lapsensa kertovan heille, jos tämä on joutunut kiusatuksi koulussa. Vanhemmilta tiedusteltiin myös, uskoivatko he oppilaan kertovan heille, jos tämä on itse kiusannut tai ollut osallisena jonkun oppilaan kiusaamiseen. Vastaajat saivat halutessaan valita useamman kuudesta vaihtoehdosta.

Taulukko 4 osoittaa, että huomattava enemmistö vanhemmista uskoi lapsensa kertovan kotona, jos tämä joutuisi kiusatuksi koulussa. Vastaajista 67 prosenttia uskoi

lapsensa kertovan kiusaamisesta kotona, jos kiusaaminen olisi toistuvaa. Noin puolet vastaajista arveli, että lapsi kertoisi kokemastaan kiusaamisesta ainakin, jos vanhempi ensin huomaisi lapsella olevan huolia ja tiedustelisi niiden syytä. Vain kolme prosenttia valitsi vaihtoehdon, jonka mukaan oppilas ei kertoisi kiusatuksi joutumisesta. Yhdeksän prosenttia vanhemmista valitsi vaihtoehdon, jonka mukaan lapsi kertoisi joutuneensa kiusatuksi vain, jos tieto siitä olisi jo tullut kotiin jotain muuta kautta. Kaiken kaikkiaan lähes yhdeksän kymmenestä vanhemmista siis uskoi lapsensa kertovan hänelle kokemastaan kiusaamisesta viimeistään, jos vanhempi keskustele lapsensa huolista tämän kanssa.

Enemmistö vanhemmista uskoi myös oppilaan kertovan kotona, jos tämä olisi kiusannut muita koulussa. Lähes neljännes valitsi vaihtoehdon, jonka mukaan oppilas kertoisi omaehtoisesti kotona, jos kiusaisi muita säännöllisesti. Noin kuudennes oletti lapsensa kertovan kiusaamisesta kotona heti kiusattuaan jotain oppilasta yhdenkin kerran. Lisäksi 43 prosenttia vanhemmista uskoi lapsensa myöntävän kiusanneensa muita oppilaita, jos vanhempi kysyisi asiaa.

Huomattavaa oli, että vain kuusi prosenttia vanhemmista uskoi lapsensa salaavan häneltä, jos tämä kiusaisi muita oppilaita. Kolmannes vastaajista arveli lapsensa kertovan kiusaamisesta vain, mikäli tieto siitä olisi jo tullut kotiin muuta kautta. Toisin sanoen noin kaksi kolmasosaa vanhemmista uskoi lapsensa kertovan hänelle joko omaehtoisesti tai viimeistään kysyttäessä, mikäli hän olisi kiusannut koulussa toisia oppilaita.

Osa kiusaamisesta jää vanhemilta piiloon

Tutkimuksessa selvitettiin vanhempien käsityksiä koulukiusaamisen yleisyydestä ja oman

lapsen roolista kiusaamistilanteissa sekä sitä, miten rehellisesti vanhemmat olettavat lastensa kertovan heille kiusaamiskokemuksistaan. Oppilailta kerättyjen tutkimusaineistojen perusteella on päätelty, että peruskoulun koulu- luokasta löytyy keskimäärin 1–3 säännöllisen kiusaamisen kohteeksi joutuvaa oppilasta ja suunnilleen sama määrä muita kiusaavia oppilaita (esim. Craig & Harel 2004; Koulukiusaaminen peruskoulun yläluokilla 2000–2007; Stassen Berger 2007). Vanhempien enemmistön käsitys sekä kiusatuksi joutuvien että muita kiusaavien oppilaiden määrästä lapsensa luokalla vastasi hyvin tätä kuvaa. Suurimmalla osalla vanhemmista näyttäisi siis olevan varsin realistinen käsitys kiusaamisen yleisyydestä koululuokissa. Kuitenkin lähes viidennes vanhemmista uskoi, ettei oman lapsen luokalla yksikään oppilas joudu säännöllisen kiusaamisen kohteeksi. Samoin lähes viidennes oletti, ettei yksikään oppilas lapsen luokalla kiusaa säännöllisesti muita koulun oppilaita.

Vanhemmista 5,4 prosenttia uskoi omaa lastansa kiusattavan koulussa säännöllisesti. Kiusatuiksi oletettujen oppilaiden määrä oli merkittävästi pienempi kuin se 10–15 prosenttia, joiden oppilaiden keskuudessa tehtyjen kartoitusten perusteella tiedetään joutuvan säännöllisen kiusaamisen kohteeksi (esim. Craig & Harel 2004). Tulos on hieman yllättävä, koska olisi voinut olettaa kiusaamisongelmista kärsivien oppilaiden vanhempien olleen erityisen halukkaita vastaamaan kyselyyn. Havainto kuitenkin tukee aiempaa tutkimustietoa siitä, että vanhemmat eivät useinkaan ole tietoisia lapsiinsa kohdistuvasta koulukiusaamisesta (esim. Charach ym. 1995; Fekkes ym. 2005; Houndoumadi & Pateraki 2001; Stockdale ym. 2002). Mielenkiintoista oli, että kuitenkin huomattava enemmistö vanhemmista uskoi lapsensa kertovan kotona, mikäli tätä kiusattaisiin.

E erityisen huomionarvoista oli, ettei yksi-

kään vanhemmista uskonut oman lapsensa kiusaavan muita oppilaita säännöllisesti. Havainto on vahvasti ristiriidassa aiempien tutkimusten kanssa, jotka osoittavat keskimäärin 5–10 prosentin oppilaista kiusaavan toisia (esim. Craig & Harel 2004; Koulukiusaaminen peruskoulun yläluokilla 2000–2007). Voidaan pitää epätodennäköisenä, ettei juuri tähän tutkimukseen olisi osallistunut yhtään vanhempaa, jonka lapsi kiusaisi muita oppilaita säännöllisesti. Havainto viittaa pikemminkin siihen, etteivät vanhemmat ole tietoisia, jso heidän lapsensa kiusaa koulussa. Vanhemmilla oli kuitenkin varsin vahva usko siihen, että oppilas kertoisi heille, jos olisi kiusannut muita oppilaita. On myös mahdollista, että vaikka vanhemmat tietäisivätkin lapsensa kiusaavan muita oppilaita, he olisivat taipuvaisia uskomaan kiusaamisen olevan satunnaista.

Koska vanhempien käsitysten mukaan yksikään oppilaista ei kiusannut muita säännöllisesti, ei vastaajien joukossa ollut vanhempia, jotka olisivat olettaneet lapsensa toimivan sekä kiusaajan että kiusatun roolissa samanaikaisesti. Niinpä vastauksista ei noussut esille niin sanottuja kiusaaja-uhreja, joita suomalaisissa yläkoululuokissa tiedetään olevan 1–3 prosenttia oppilaista (Koulukiusaaminen peruskoulun yläluokilla 2000–2007).

Vanhempien käsitykset lastensa rooleista koulukiusaamistilanteissa poikkesivat kahdessa asiassa merkittävästi siitä, mitä oppilaiden rooleista kiusaamistilanteissa tiedetään lasten kuvausten perusteella (esim. Salmivalli ym. 1996). Ensinnäkin enemmistö vanhemmista (66 %) uskoi lapsensa yleensä pysyttelevän kiusaamistilanteissa ulkopuolisena, ja lähes puolet (45,9 %) oletti lapsensa tyypillisesti auttavan tai tukevan kiusattuja oppilaita. **Salmivalli** ja kumppanit (1996) ovat todenneet, että huomattavasti vähäisempi määrä oppilaita toimii kiusaamistilanteissa näissä rooleissa. Vanhempien taipumus uskoa siihen, ettei oma lapsi osallistu kiusaamiseen tai

auttaa ja tukee kiusattuja oppilaita, saattaakin heijastella vanhempien kasvatustavoitteita ja sitä, kuinka he toivoisivat asian olevan.

Toiseksi vanhemmilla näytti olevan vaikeuksia hahmottaa kiusaamista vahvistavien oppilaiden roolia kiusaamistilanteissa. Vain kaksi vanhempaa uskoi lapsensa tyypillisesti kiusaavan muita oppilaita, ja 6,7 prosenttia vanhemmista arveli lapsensa auttavan tai tukevan kiusaajien toimintaa. Salmivallin ja kumppaneiden (1996) tutkimus on osoittanut, että tyypillisesti kiusaamiseen osallistuu jopa yli kolmannes oppilaista joko kiusaajana, kiusaajan apurina tai kiusaamista kannustavana sivustakatsojana. Vaikka tässä tutkimuksessa käytetyt menetelmät eivät olleet identtiset Salmivallin ja kumppaneiden tutkimuksessa käytettyjen menetelmien kanssa, viittaavat tulokset kuitenkin vahvasti siihen, että vanhemmat uskovat lastensa toimivan huomattavasti enemmän prososiaalisissa rooleissa kuin mitä nämä todellisuudessa tekevät. Vanhemmat saattoivat myös olla taipuvaisia kuvaamaan lastaan kiusaamistilanteissa ulkopuoliseksi, jos he olettivat, ettei tämä joudu itse kiusatuksi tai ole ”pääkiusaaja” kiusaamistilanteissa.

Vanhemmilla oli myös vahva usko siihen, että oppilas kertoisi kotona, jos olisi joutunut kiusatuksi koulussa: 67 prosenttia vanhemmista uskoi oppilaan kertovan kokeestaan kiusaamisesta ainakin kiusaamisen ollessa toistuvaa. Määrä vastaa **Fekkesin** ja kumppanien (2005) tutkimuksen tulosta, jonka mukaan noin 67 prosenttia säännöllisesti kiusatuksi joutuneista oppilaista kertoi kiusaamisesta vanhemmilleen.

Erityisen huomattavaa oli, että noin kaksi kolmasosaa vanhemmista uskoi oppilaan kertovan kotona joko omaehtoisesti tai viimeistään kysyttäessä, mikäli hän on kiusannut koulussa muita oppilaita. Aiempien tutkimuksien perusteella ei juurikaan tiedetä, missä määrin muita kiusaavat oppilaat kertovat kiusaamisesta kotona, mutta voidaan

olettaa, etteivät he ole yhtä halukkaita kertomaan kiusaamisesta kuin kiusatuksi joutuvat oppilaat.

Koulukiusaamisen havaitseminen on vanhemmille vaikeaa, koska he eivät ole päivittäin havainnoimassa kouluympäristön tapahtumia. Tämän vuoksi he joutuvat muodostamaan käsityksensä lastensa vertaissuhteista sen perusteella, mitä heille kerrotaan. Vanhempien käsitykset koulukiusaamisesta näyttivät nojaavan siihen, että he luottivat lastensa kertovan heille kiusaamistapahtumista. Kuitenkin tiedetään, että oppilaat raportoivat aikuisille herkemmin kokemaansa suorasta kuin epäsuorasta kiusaamisesta (Rivers & Smith 1994). Mahdollisesti myös kiusaamisesta tietoiset oppilaat kertovat aikuisille useammin suorasta kuin epäsuorasta kiusaamisesta. Kiusaamisen epäsuorat ilmenemismuodot saattavatkin näin ollen jäädä vanhemmilta pimentoon.

Vanhempien myönteiset odotukset lastensa käyttäytymistä kohtaan vertaisryhmässään on helppo ymmärtää, kun tarkastellaan sitä, miten lapsen rooli omassa perheessään eroaa hänen roolistaan koululuokassa. Omassa perheessään lapsi on jo lähtökohtaisesti hyväksytty ja rakastettu ja yleensä häntä odottaa jo syntyessään valmis paikka perheessä. Sen sijaan koululuokassa jokainen lapsi joutuu rakentamaan oman paikkansa, mikä merkitsee usein kilpailua toisten oppilaiden kanssa. Tällöin lapsi voi kehittää vertaistensa kanssa sellaisia käyttäytymismuotoja, joita hänen ei tarvitse koskaan käyttää kotonaan.

Kaiken kaikkiaan tulokset osoittivat, että vanhempien tietoisuutta koulukiusaamisesta ja erityisesti oman lapsen toiminnasta kiusaamistilanteissa tulisi saada lisättyä, jotta vanhemmat voisivat edesauttaa kiusaamisen ennalta ehkäisyä ja sen lopettamista sekä torjua kiusaamisen kielteisiä vaikutuksia. Vanhemmilla voisi olla merkittävä rooli kiusaamisen vastaisessa toiminnassa, mutta kodin ja

koulun välistä yhteistyötä tulisi kehittää siihen suuntaan, että vanhemmat olisivat paremmin tietoisia lastensa käyttäytymisestä vertaisryhmässään. Oppilaiden vertaissuhdeongelmista tulisi puhua vanhempien kanssa mahdollisimman varhaisessa vaiheessa, jotta vanhemmat pystyisivät tukemaan lapsiaan turvallisten vertaissuhteiden rakentamisessa.

Tässä tutkimuksessa kyselylomakkeiden palautumisprosentti oli 57,5. Tutkimukseen osallistuneista valtaosa (88,9 %) oli naisia. Tulokset kertovat siis huomattavasti enemmän oppilaiden äitien kuin isien näkemyksistä. Vastaajien sukupuolijakauma kielii ehkä myös siitä, että suomalaisissa perheissä äiti osallistuu isää useammin lapsensa koulunkäyntiä koskeviin asioihin. Mahdollisesti äidit ovat myös niitä, joiden kanssa lapset keskustelevat enemmän koulukiusaamiseen liittyvistä asioista. Isien saaminen mukaan kodin ja koulun väliseen yhteistyöhön koulukiusaamisen torjumisessa asettaakin oman lisähaasteensa.

Viitteet

- 1 Tutkimusta ovat tukeneet Jyväskylän yliopiston humanistinen tiedekunta, Hebe-säätiö ja Oskar Öflundin säätiö ensimmäisen kirjoittajan osalta ja Suomen Akatemia (projekti no. 106221) toisen kirjoittajan osalta.

Lähteet

- Charach, Alice & Pepler, Debra & Ziegler, Suzanne (1995): *Bullying at School – a Canadian Perspective: A Survey of Problems and Suggestions for Intervention*. Education Canada, 35 (1), 12–18.
- Craig, Wendy M. & Harel, Yossi (2004): *Bullying, Physical Fighting and Victimization*. Teoksessa Candace Currie & Chris Roberts & Antony Morgan & Rebecca Smith & Wolfgang Settertobulte & Oddrun Samdal & Vivian Barnekow Rasmussen (toim.): *Young People's Health in Context. Health Behaviour in School-aged Children (HBSC) Study: International report from the 2001/2002 survey*. Health Policy for Children and

- Adolescents, No. 4. Kööpenhamina: WHO Regional Office for Europe, 133–144.
- Fekkes, Minne & Pijpers, Frans I. M. & Verloove-Vanhorick, S. Pauline (2005): Bullying: Who does What, When and Where? Involvement of Children, Teachers and Parents in Bullying Behavior. *Health Education Research*, 20 (1), 81–91.
- Hazler, Richard J. & Miller, Dina L. & Carney, JoLynn V. & Green, Suzy (2001): Adult Recognition of School Bullying Situations. *Educational Research*, 43 (2), 133–146.
- Houndoumadi, Anastasia & Pateraki, Lena (2001): Bullying and Bullies in Greek Elementary Schools: Pupils' Attitudes and Teachers' / Parents Awareness. *Educational Review*, 53 (1), 19–26.
- Juononen, Jaana & Gross, Elisheva, F. (2008): Extending the School Grounds? Bullying Experiences in Cyberspace. *Journal of School Health*, 78 (9), 496–505.
- Karhunen, Sanna & Pörhölä, Maili (2007): Koulukiusaamisen viestinnälliset piirteet: havaitsemisen ja tunnistamisen haasteita (verkkoartikkeli). Helsinki: Opetushallitus, EDU.fi-verkkopalvelu. Luettavissa osoitteessa <http://www.edu.fi/page.asp?path=498,1329,1330,17955,35388,5389,37979,68513> (Viitattu 26.6.2008.)
- Koulukiusaaminen peruskoulun yläluokilla 2000–2007. Opetusministeriön julkaisuja 2008:7. Helsinki: Opetusministeriö.
- Li, Qing (2006): Cyberbullying in Schools: A Research of Gender Differences. *School Psychology International*, 27 (2), 157–170.
- Mishna, Faye (2004): A Qualitative Study of Bullying from Multiple Perspectives. *Children & Schools*, 26 (4), 234–247.
- Mishna, Faye & Pepler, Debra & Wiener, Judith (2006): Factors Associated with Perceptions and Responses to Bullying Situations by Children, Parents, Teachers, and Principals. *Victims and Offenders*, 1, 255–288.
- Oliver, Christine & Candappa, Mano (2007): Bullying and the Politics of 'Telling'. *Oxford Review of Education*, 33 (1), 71–86.
- Pörhölä, Maili (2008): Koulukiusaaminen nuoren hyvinvointia uhkaavana tekijänä. Miten käy kiusatun ja kiusaajan vertaisuuteille? Teoksessa Minna Autio & Kirsi Eräranta & Sami Myllyniemi (toim.): Polarisoituva nuoruus? Nuorten elinolot -vuosikirja 2008. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 84, Nuorisoasiain neuvottelukunta & Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus (Stakes), 94–104.
- Rivers, Ian & Smith, Peter K. (1994): Types of Bullying Behavior and their Correlates. *Aggressive Behavior*, 20 (5), 359–368.
- Salmivalli, Christina & Lagerspetz, Kirsti & Björkqvist, Kaj & Österman, Karin & Kaukiainen, Ari (1996): Bullying as a Group Process: Participant Roles and their Relations to Social Status within the Group. *Aggressive Behavior*, 22 (1), 1–15.
- Stassen Berger, Kathleen (2007): Update on Bullying at School: Science Forgotten? *Developmental Review*, 27 (1), 90–126.
- Stockdale, Margaret S. & Hangaduambo, Saidou & Duys, David & Larson, Karl & Sarvela, Paul D. (2002): Rural Elementary Students', Parents', and Teachers' Perceptions of Bullying. *American Journal of Health Behavior*, 26 (4), 266–277.
- Whitney, Irene & Smith, Peter K. (1993): A Survey of the Nature and Extent of Bullying in Junior / Middle and Secondary Schools. *Educational Research*, 35 (1), 3–25.